

14 Juni 2025 kl. 15.00

Kyrkans hus i

Österbybruk

Tävlingen fyller 35 och
Nyckelharpstämman 50 år 2025

VM i nyckelharpspel

Klasser: modern nyckelharpa,
silverbasharpa och kontrabasharpa.

2 låtar inför publik och jury
Prisutdelning sker efterföljande dag
under Nyckelharpstämman

Jury:

Gunnar Ahlbäck
Gunnar Fredelius
Sigurd Sahlström
Peter Puma Hedlund
Christer Wesström
Sven Ahlbäck

Gunnar Fredelius tar emot anmälningar
och svarar på frågor på
info@nyckelharpansforum.net
Ange namn, instrument och
kontaktuppgifter i anmälan

Anmälan för deltagande senast 1 maj

Anmälan senast 1 maj

Arrangör: kommittén för VM i nyckelharpa

Världsmästarna på nyckelharpa, Österbybruk 2016
Silverbasharpa Kristofer Suha Pettersson
Kontrabasharpa David Eriksson
Modern nyckelharpa Josefina Paulson

Tidigaste kända avbildning av en nyckelharpa utgörs av en stenrelief vid Källunge kyrka på Gotland från runt 1350. Därefter ses de i målningar i kyrkor från 1400-talet och framåt. Det finns vad som kan vara en nyckelharpnyckel (tangent) som återfunnits vid en utgrävning i Sigtuna. Utifrån lagret den återfanns i är den från runt 1200-talet. Det råder dock olika meningar om såväl om huruvida det ÄR en nyckelharpdel som om den kan ha hamnat där senare - säg på 1600-talet... Oavsett vilket kan vi tryggt säga att från 13-1400-talet finns avbildade nyckelharpor.

På de nämnda målningarna i kyrkor avbildas nyckelharporna med varierande kroppsformer. Numer ser vi nästan uteslutande, lite grovt sett, två kroppsformer. De med en kroppsform inspirerade av ett historiskt instrument allmänt kallat *Moraharpan*, och de med den moderna formen. De äldsta kända nyckelharporna hade en rad nycklar med en rad löv (piggas som träffar strängen ungefär som ett finger på en fiol). De som byggs numer har lekar (spelmekanismer) som enkelharpa, kontrabasharpa eller som på flerradiga harpor.

Under 1600-talet fick nyckelharpan den form vi känner från t ex kontrabasharpan och silverbasharpan. Ursprungligen med en rad nycklar med en eller två, ibland tre, rader löv. Den vanligaste av dessa är *kontrabasharpan*. En rad löv för en spelsträng ytterst på ena sidan leken (lådan som nycklarna löper genom). Därtill en eller två bordunsträngar placerade i mellan melodisträngarna. För hade de en kropp gröpt ur ett enda stycke trä.

Nästa modell innebar en ytterligare standardisering av instrumentet och innebar att man lade till ytterligare en rad nycklar. Några av nycklarna i den översta raden har löv för den ljusa melodisträngen plus för den intilliggande. Andra löv sitter på nycklarna i den undre raden. I och med detta fick man en begränsning vad gäller val av tonarter. I gengäld fick man möjlighet till dubbeltonighet. Man hade melodi och därtill ackord och dessutom en bassträng som kan tjäna lite som rytmmarkör eller som en jämnt ljudande bordun som på en säckpipa. Typen kallas allmänt *silverbasharpa*.

Steget därefter var en naturlig utveckling av silverbasharpan då man satte löv även på den tredje spelsträngen, uppifrån räknat. Enstaka experiment följdes av det som allmänt kallas *treradig kromatisk nyckelharpa*. August Bohlin anses ha skapat modellen. Nu var man inte längre bunden vid ett fåtal tonarter som på silverbasharpan. Därav, den inte helt rättvisande, benämningen kromatisk nyckelharpa. Tio år senare började några byggare sätta löv även på den fjärde strängen. Erik Olsson och Östen Öhman fick mest efterföljd. Men även Tord Johansson, med sin mer udda harpa som hade en föregångare i harpor byggda av Viktor Svensk under 1940-talet. Den sistnämnda typen har fyra dubbla, oktavstämda, melodisträngar.

Ordet utveckling är i detta sammanhang lite vilseledande. Det betyder inte att det objektivt är förbättringar. Det beror på vad man vill ha. För vart steg som skett kronologiskt har man vunnit något men också förlorat något. Det är anpassningar efter tidens krav. En trend nu är de äldsta typernas återkomst. Dvs kontrabasharpan och även harpor med moraharpkropp

Vid 1900-talets mitt spelades nyckelharpa nästan uteslutande i Uppland, Sverige. Numer finns nyckelharpor i alla världsdelar

Ceylon Wallin
Foto Erik
Fredelius

Ceylon var en av förgrundsgestalterna när nyckelharpvågen drog fram. Harpspelet tog fart lite senare än fiolspelet under folkmusikvågen. Först kom byggkurser, sedan spelkurser

Eric Sahlström
Foto från en
reklam för
Gevalia

Eric Sahlström anses genom sitt spel, men även genom sitt harpbygge, varit den främste av de som gav nyckelharpan sitt uppsving. Han var generös med sitt kunnande och hans spel formidabelt

Mästarna, år för år

* Österbybruk 1990

Modern nyckelharpa **Olov Johansson** / Kontrabasharpa **Olov Johansson**

* Stockholm, Skansen 1992

Modern nyckelharpa **Peter "Puma" Hedlund** / Gammelharpa **Hans Gille**

* Linköping 1994

Modern nyckelharpa **Anders Mattsson** / Gammelharpa **Lena Jörpeland**

* Österbybruk 1996

Modern nyckelharpa **Niklas Roswall** / Gammelharpa **Lena Jörpeland**

* Stockholm, Skansen 1998

Modern nyckelharpa **Markus Svensson** / Gammelharpa **Björn Björn**

* Österbybruk 2000

Modern nyckelharpa **Peter "Puma" Hedlund** / Gammelharpa **Daniel Pettersson**
(moraharpa)

* Österbybruk 2002

Modern nyckelharpa **Anna-Kristina Widell** / Gammelharpa **Björn Björn**

* Österbybruk 2004

Modern nyckelharpa **Henrik Eriksson** / Gammelharpa **Magnus Holmström**

* Österbybruk 2006

Modern nyckelharpa **Magnus Holmström** / Gammelharpa **Magnus Holmström**

* Skansen 2010

Modern nyckelharpa **Emilia Amper** / Gammelharpa **Björn Björn**

* Österbybruk 2016

Modern nyckelharpa **Josefina Paulson** / Silverbasharpa **Kristofer Suha Pettersson** /
Kontrabasharpa **David Eriksson**

De flesta åren har silverbas- och kontrabasharpklasserna slagits ihop. Detta för att de gammelharpor som spelades under ett antal år nästan uteslutande var silverbasharpor. Senare år har kontrabasharporna kommit tillbaka starkt. De s k moraharporna så klassas de efter leken - inte kroppsform, för att få det mer jämförbart.

Björn Björn.
Trefaldig
världsmästare på
silverbasharpa.

Han vann 1998
på Skansen i
Stockholm,
2002 och 2010 i
Österbybruk

Björn är även en
byggare av rang

En gång mästare - alltid mästare.

T v. Emilia
Amper. Vinnare
i den moderna
klassen 2010.

T h Olov
Johansson,
som var den
första
mästaren. Han
vann bägge
klasser

VM i nyckelharpspel hölls första gången 1990 i Österbybruk

Gunnar Ahlbäck tog initiativ till, och anordnade, tävlingarna. Att kalla dem VM kunde tänkas leda till frågor från t ex journalister om huruvida nyckelharpan finns över hela världen, hur gammalt instrumentet är varifrån den ursprungligen kommer. Ett syfte med tävlingen är att sprida kunskap om, och göra reklam för, såväl instrumentet nyckelharpa som de som spelar det.

Bättre tillfälle för publiken att höra förnämligt solospel på nyckelharpa, olika spelmän, olika stilar, finns knappast. Bästa spridning av informationen har tävlingarna inte fått genom att publik som inte känner till instrumentet råkat hamna på en tävling, utan via uppmärksamheten kring tävlingarna.

Det känns naturligt att hålla VM just i Österbybruk där de först hölls och det har tydligt framkommit att spelmännen helst ser att de hålls just där - i vad som brukar ses som nyckelharpans kärnområde - Österbybruk. Alternativt i samband med större spelmansmusikevenemang som när de hölls i Linköping i samband med Nordlek, där vi hade en mycket stor kunnig publik.

Jury genom åren:

Kommittén: Gunnar Ahlbäck, Gunnar Fredelius, Sigurd Sahlström Ledamöter: Anton Jernberg, Jan Ling, Anders Söderberg, Ann-Christine Granfors, Nisse Nordström, Cajsa Ekstav, Christer Wesström, Styrbjörn Bergelt, Peter Puma Hedlund, Sven Nordin, Ole Hjort, Anders Liljefors, Sven Ahlbäck samt Curt Tallroth

Jan Lings ovärderliga doktorsavhandling **Nyckelharpan**.

Nya rön har framkommit sedan boken kom ut, men den fortfarande är ett måste för den intresserade.

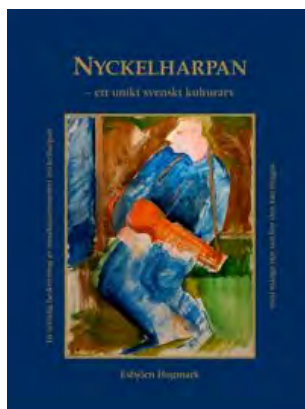
Nyckelharppfolket

av Gunnar Ahlbäck.

Den beskriver nyckelharprörelsens framväxt under 1970-talet och en bit framåt samt presenterar ett antal dåtidens portalfigurer inom harpvärlden

Den gåckande nyckelharpan av Per-Ulf Allmo.

Allmos första bok om nyckelharpan. Den innehåller bl a en genomgång av tidiga källor. Såväl bildmässiga som skriftliga källor. Som exempel kan nämnas listning av omnämningen från 1600-1700-talet. Årtal, tjänsteställning för den som spelade, plats och sammanhang. Boken är en sammanfattning av ett gediget forskningsarbete Boken kom att följas av en bokserie

Nyckelharpan - ett unikt svenskt kulturarv

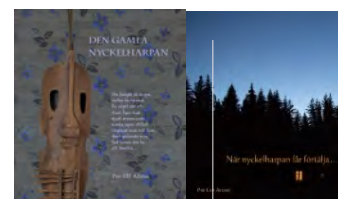
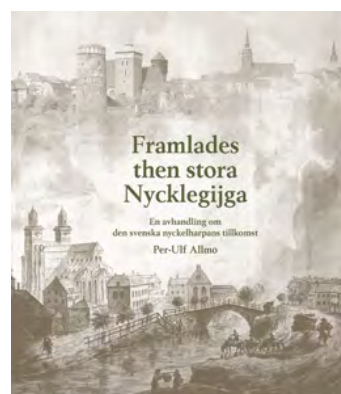
Av Esbjörn Hogmark

Boken är ett rikt illustrerat praktverk.

Del I berör nyckelharpans historia, hur instrumentet anpassats till tidens musik och hur instrumentet används idag.

Del II tar upp olika kunskapsområden förknippade både med spel och bygge av nyckelharpan.

Del III beskriver detaljerat den hantverksmässiga tillverkningen av olika nyckelharpstyper. Beställ via <https://hogmark.com>

Per-Ulf Allmos bokserie

Nyckelharpans historia kan

beställas via [https://](https://www.allmo.se/)

www.allmo.se/

I dessa böcker berättar Allmo bl a om gångna tiders spelmän och förhållandena de verkade under.

Tidigare har Allmo givit ut böckerna **Säckpipan i Norden**, och **Lirans hemligheter**